

Etl Alex

## A magyar biztonságpercepció elemzése<sup>1</sup>

*E tanulmány arra keresi a választ, hogy hogyan percepcionálja a magyar társadalom a biztonság- és védelempolitikával, illetve a haderővel kapcsolatos kulcskérdéseket napjainkban, emellett pedig arra is kísérletet tesz, hogy kontextusba helyezze a társadalmi biztonságpercepció alakulását azoknak a szakembereknek a percepciójával, akik aktívan részt vesznek a magyar biztonság- és védelempolitika formálásában a Honvédelmi Minisztériumban. Az empirikus adatok alapján úgy tűnik, hogy a magyar társadalom a klímaváltozást és az irreguláris migrációt egyformán fenyegetőnek tartja az ország biztonsága szempontjából, míg a védelempolitikai szakemberek elsősorban az irreguláris migrációt, a nemzetközi terrorizmust és a hibrid fenyegetéseket látják a leginkább problémásnak. Mind a magyar társadalom, mind pedig a szakértői szint elkötelezett ugyanakkor az ország jelenlegi szövetségi rendszere iránt, és mindkét szint a Visegrádi Csoportot, az Egyesült Államokat és Németországot látja a legfontosabb katonai partnernek. Míg a társadalom többsége jelentős mértékben támogatná az európai védelmi integráció előmozdítását – akár kormányzati jogkörök átadása esetén is – addig a szakértők jóval szkeptikusabban látják az európai védelmi kezdeményezéseket. A társadalom többsége a jelenlegi szinten tartaná, vagy még tovább növelné az ország védelmi kiadásait, míg a magyar védelempolitikai közösség jelentős mértékben támogatja az elmúlt években végbement kiadásnövelést.*

**Kulcsszavak:** Magyarország, biztonságpercepció, fenyegetettségpercepció, külpolitika, védelempolitika, társadalom

### **Etl Alex: The Analysis of Hungarian Security Perception**

*This study aims to introduce how Hungarians think about security, defence and military-related issues. Besides, this study is also an attempt to contextualise social perceptions with the security perception of those defence policy professionals who are participating in the formulation of Hungarian defence policy within the Hungarian Ministry of Defence. The Hungarian society perceives climate change and uncontrolled migration as equally threatening for the security of the country, whereas Hungarian defence policy professionals are more concerned with the issues of uncontrolled migration, international terrorism and hybrid threats. Both the broader Hungarian society and defence policy professionals are committed to the country's alliance system. They are ready to support attacked allies with military means and they perceive the other V4 member states, the US and Germany as key military partners. On the one hand, Hungarian society is strongly in favour of establishing joint European military structures, even if this would mean delegating governance competences to the EU. On the other hand, the opinions of defence policy professionals are rather diverging on this issue. The majority of society would either keep the defence budget at current level or increase it even further. The defence community is strongly in favour of the recent increase of Hungarian defense expenditures.*

<sup>1</sup> Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-3-I-NKE-27 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült.

**Keywords:** Hungary, perception of security, perception of threats, foreign policy, defense policy, society

## Bevezetés<sup>2</sup>

A Stratégiai Védelmi Kutatóintézet (SVKI) az 1990-es évektől kezdődően több olyan tanulmányt is közreadott, amelyek célja az volt, hogy feltérképezzék a magyar biztonságpercepció<sup>3</sup> sajátosságait a változó nemzetközi környezetben. 2019 őszi kutatási projektünk is e munkák sorába illeszkedik, és célja, hogy új empirikus adatok feldolgozásával mutassa be a magyar biztonságpercepció alakulását napjainkban. E munka elsősorban arra keresi a választ, hogy hogyan tekint a magyar társadalom a biztonság- és védelempolitikával, illetve a haderővel kapcsolatos kulcskérdésekre, emellett pedig arra is kísérletet tesz, hogy kontextusba helyezze a társadalmi biztonságpercepció alakulását azoknak a szakembereknek a percepciójával, akik aktívan részt vesznek a magyar biztonság- és védelempolitika formálásában a Honvédelmi Minisztériumban. A tanulmány első része a vizsgálat módszertani sajátosságait és korlátait ismerteti, ezt követően pedig rátér a társadalmi, majd pedig a szakértői szintre vonatkozó empirikus adatok ismertetésére. Az elemzés utolsó része a két vizsgálati szint közötti percepcionális hasonlóságokat és különbségeket tekinti át.

## Módszertani keretek

A társadalmi biztonságpercepció vizsgálata érdekében az SVKI 2019 decemberében egy közvéleménykutatás elkészítésével bízta meg az IPSOS Zrt.-t. Az 1000 fős adatfelvétel számítógéppel támogatott személyes interjúkon keresztül történt, és életkorra, nemre, iskolázottságra, valamint a település elhelyezkedésére nézve reprezentálja a magyar társadalmat.<sup>4</sup> A kérdőív összeállítása során egy, már 2008-ban elvégzett felmérés módszertanára támaszkodtunk, és annak alapkérdéseit egészítettük ki további kérdésekkel. Ebben az elemzésben csak e kiegészítő kérdésekre kapott válaszokat mutatjuk be, míg a továbbiakat egy következő munkákban közöljük majd, amelyben összehasonlítjuk a most kapott adatsorokat az 1999-ben és a 2008-ban elvégzett kutatás adataival.<sup>5</sup>

A szakértői szint vizsgálata érdekében az SVKI 10 félig strukturált interjút folytatott le a Honvédelmi Minisztériumban 2019 októberében. Az interjúalanyok mindegyike a helyettes-államtitkári szint alatt dolgozott, a Védelempolitikai Főosztályon és a Nemzetközi Együttműködési Főosztályon belül (és a 10 fő a két főosztály dolgozói állományának körülbelül 19%-át jelenti).<sup>6</sup> A potenciális interjúalanyok az interjúk előtt megismerhették

<sup>2</sup> Ezúton szeretném kifejezni a köszönetemet Csiki Varga Tamásnak, Tóth Péternek és Mártonffy Baláznak az elemzés elkészítése során nyújtott segítségért.

<sup>3</sup> A tanulmánynak nem célja a biztonságpercepció fogalmával kapcsolatos elméleti munkák feldolgozása vagy értékelése. A tanulmány során a biztonságpercepció és fenyegetettségpercepció fogalom egymás szinonimájaként szerepel.

<sup>4</sup> 95%-os valószínűségi szint mellett a hibahatár maximum +/-3,2%.

<sup>5</sup> A 2008-as felmérés a TIT Hadtudományi és Biztonságpolitikai Közhasznú Egyesület és a Zrínyi Kommunikációs Szolgáltató Kht. megrendelésére készült. Lásd bővebben: RADVÁNYI Lajos: A magyar lakosság biztonságfelfogása és értékpreferenciái, 1999–2008, *Nemzet és Biztonság*, 2. évf., 2009/2, 9–22. o.

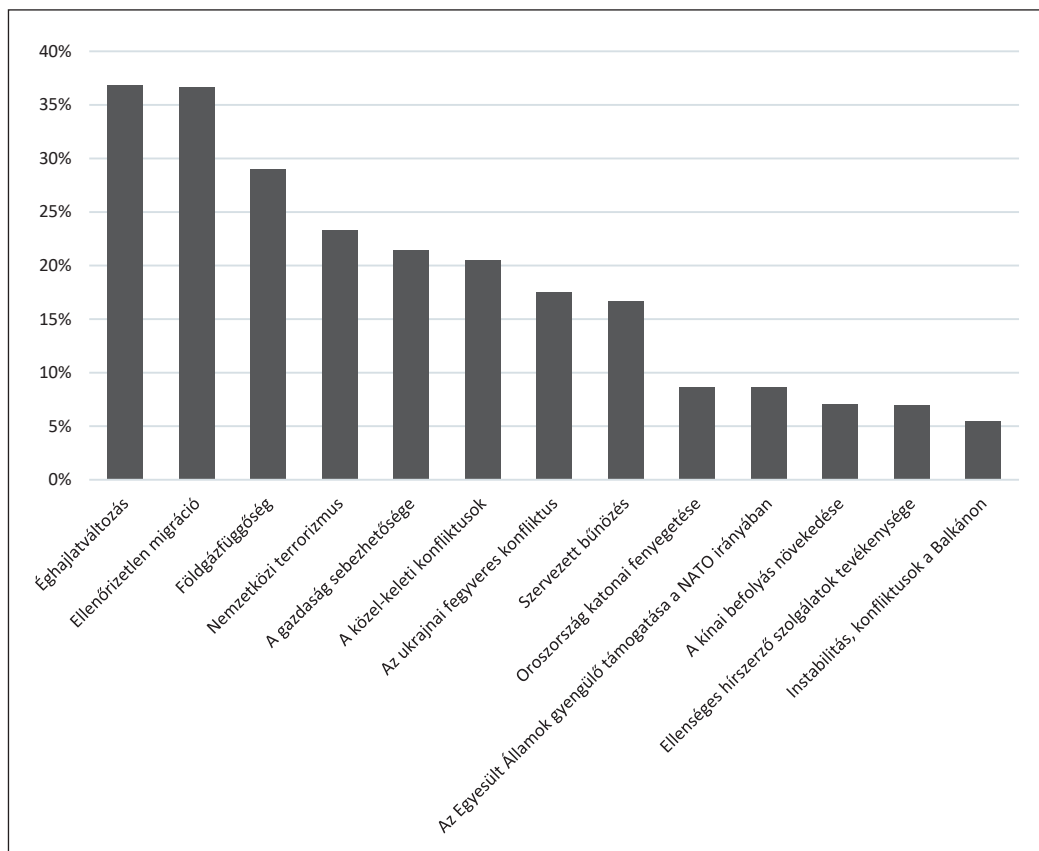
<sup>6</sup> A Honvédelmi Minisztérium szervezeti struktúráját illetően lásd: Honvédelmi Minisztérium – Szervezet, [online], Forrás: kormány.hu [2020. 01. 27.]

a főbb kérdéseket. Jóllehet, hogy 10 interjú önmagában nem reprezentálhatja a magyar biztonságpolitikai szakértői gondolkodást, ugyanakkor így is értékes betekintést nyújthat az e szinten végbemenő percepcionális folyamatokat illetően. E felmérés pedig első lépése lehet egy hosszabb kutatási programnak, amely segítheti a tradicionálisan rendkívül zárt magyar biztonságpolitikai közösség megértését, és amelynek során a magyar biztonságpolitikai szféra szélesebb rétegeit – így például a Külgazdasági- és Külügyminisztériumot, a Miniszterelnökséget vagy épp a releváns kutató- és háttérintézeteket – érintő percepcionális vizsgálatra is sor kerülhet majd.

## A társadalmi biztonságpercepció alakulása

Közvéleménykutatásunk egyik leginkább meglepő eredménye az volt, hogy hogyan rangsorolja a magyar társadalom az ország biztonságára nézve negatívan ható tényezőket. E tekintetben a klímaváltozástól és az ellenőrizetlen migrációtól való félelem egyértelműen dominálják a magyar biztonságpercepciót. Körülbelül a magyarok 37%-a gondolja úgy, hogy a klímaváltozás negatív hatással van Magyarországon biztonságára és lényegében ugyanennyien gondolkoznak hasonlóan az ellenőrizetlen migrációról. Míg ez utóbbi folyamat kétségkívül a magyar közbeszéd homlokterében állt az elmúlt években, úgy a klímaváltozással kapcsolatos politikai diskurzus csak az elmúlt hónapokban kezdett egyre látványosabbá válni hazánkban. Érdekes módon, a társadalom által harmadik helyre rangsorolt tényező szintén egy nem-konvencionális problémára világít rá, ugyanis a megkérdezettek 30%-a vélekedett úgy, hogy az ország földgázfüggősége negatívan hat Magyarországon biztonságára. Ez azért is meglepő, mivel az adatokat ismerve hazánk korántsem a leginkább kiszolgáltatott uniós tagállam e tekintetben, a társadalom ugyanakkor láthatóan mégis meghatározó kérdésként tekint e jelenségre, ami összefüggésben állhat a klímaváltozástól való félelemmel is és azzal a társadalmi igénnyel, hogy a megújuló energiaforrások minél nagyobb szeletet kapjanak a magyar energiámixen belül.

23,3% és 21,4% vélekedik úgy, hogy a nemzetközi terrorizmus vagy a gazdasági sebezhetőség negatívan hat az ország biztonságára (1. ábra). E fenyegetettségpercepcióhoz minden bizonnyal köze van az elmúlt évek közvetlen tapasztalatainak is, beleértve az Európában elkövetett stratégiai terrortámadásokat és a 2008-tól kezdődő pénzügyi és világgazdasági válságot is. 20,5% gondolja úgy, hogy a közel-keleti konfliktusok negatívan hatnak Magyarországon biztonságára, ami több, mint azok aránya, akik hasonlóan vélekednek az Ukrajnában zajló fegyveres konfliktusról. E tendencia feltehetőleg összeköthető a migrációtól való általános félelemérzettel, hiszen a 2015-ös menekült- és migrációs válság kiindulópontjaként is általában a Közel-Kelet jelent meg a politikai diskurzusban. A kutatás arra is rámutatott, hogy a magyarok nem érzlelnek különösebb konvencionális katonai fenyegetést, és fenyegetettségpercepciójukat nem kötik egy-egy országhoz. Kevesebb, mint 10% gondolja úgy, hogy Oroszország katonai fenyegetése, az Egyesült Államok gyengülő támogatása a NATO irányába vagy a kínai befolyás növekedése negatívan hatna az ország biztonságára. Szintén figyelemre méltó, hogy bár a Jugoszlávia felbomlását kísérő háborúk jelentősen befolyásolták a magyar biztonságpolitikai gondolkodás alakulását az 1990-es években, az adatok alapján a nyugat-balkáni konfliktusok kockázatát elhalványították más, fontosabbnak vélt tényezők.



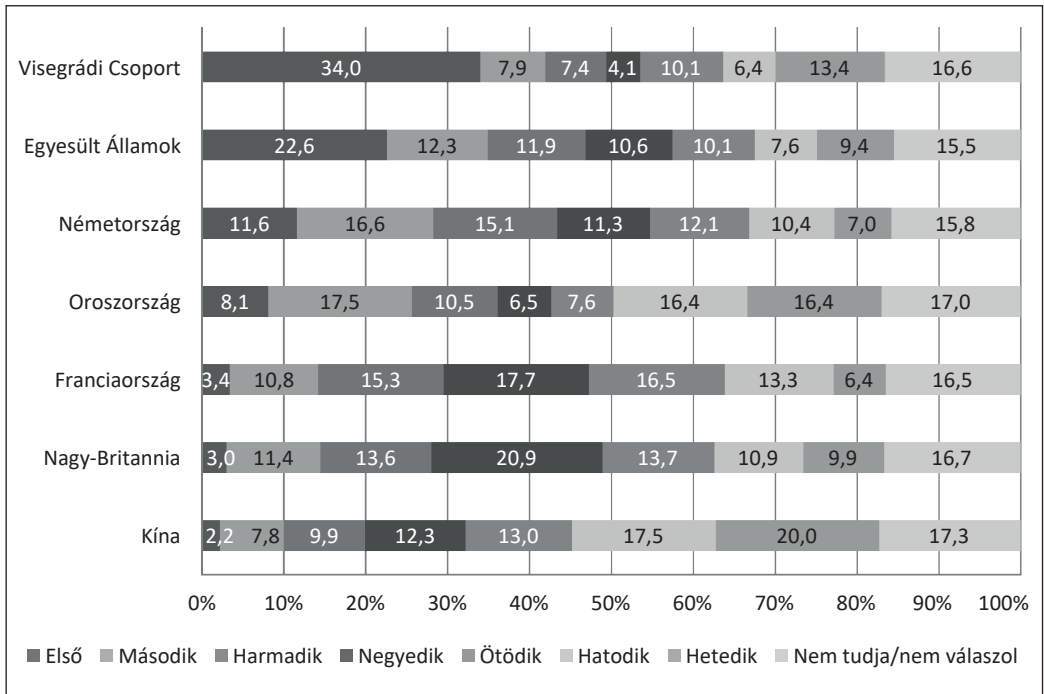
**1. ábra: Magyarország biztonságára ható negatív tényezők százalékos aránya a megkérdezettek körében**

*Megjegyzés: a válaszadók több választ is megjelölhettek.*

*Forrás: a szerző szerkesztése*

A katonai együttműködéseket illetően a magyar társadalom elsősorban regionális keretben gondolkozik (2. ábra). A magyarok számára a legfontosabb katonai partner a Visegrádi Csoport, benne Lengyelországgal, Csehországgal és Szlovákiával. Az adatok alapján az együttműködés ezekkel az országokkal még a hagyományos, nagyhatalmakkal történő együttműködésnél is fontosabb a társadalom szerint, hiszen e tekintetben 34% sorolta a V4-eket az első helyre. Mindazonáltal az Egyesült Államokkal történő katonai együttműködés továbbra is prominens helyet foglal el a társadalmi gondolkodásban. A Washingtonnal történő katonai kooperáció elmélyítését 22% sorolta az első helyre. Sőt, az összesített aránya azoknak, akik az Egyesült Államokkal történő együttműködést az első négy hely valamelyikére sorolták, nagyobb, mint azoké, akik a V4-et sorolták az első négy partnerország közé. Kevesebb (12%), ugyanakkor szintén jelentős azok aránya, akik Németországra tekintenek a legfontosabb partnerként e tekintetben. Hasonlóan ugyanakkor az Egyesült Államokhoz, Németország is megelőzi a Visegrádi Csoportot, ha az első hely összesített arányát vesszük alapul. A válaszadók mindösszesen 8%-a gondolta

úgy, hogy Magyarországnak elsősorban Oroszországgal kellene elmélyítenie katonai együttműködését a jövőben, ami jól érzékelteti, hogy a társadalom többsége elkötelezett a nyugati szövetségi struktúrák irányába. Ráadásul az adatok alapján azt is láthatjuk, hogy a társadalom jóval megosztottabb Moszkva szerepét illetően, hiszen 33% az utolsó két hely valamelyikére sorolta Oroszországot. Első ránézésre Franciaország és az Egyesült Királyság kevésbé tűnnek fontos partnernek a társadalom szerint, hiszen mindössze a válaszadók 3,4, illetve 3%-a sorolta őket az első helyre a listánkon. Másfelől viszont azok összesített aránya, akik Franciaországot és az Egyesült Királyságot az első négy hely valamelyikére sorolták, nagyobb, mint azoké, akik Oroszországot sorolták az első négy legfontosabb katonai partner közé. Ez egyfelől rámutat arra, hogy Párizs és London kevésbé látványosan van jelen a kelet-közép-európai régióban, másfelől viszont azt is érzékelteti, hogy a társadalom kevésbé megosztott e két ország szerepét illetően. Végezetül az adatok alapján az is megállapítható, hogy katonai szempontból nézve a Kínával történő együttműködés elmélyítése nem opció a társadalom számára, hiszen mindössze 2% jelölte meg Pekinget az első helyen e tekintetben, miközben 37% tette Kínát az utolsó két hely valamelyikére listánkon.

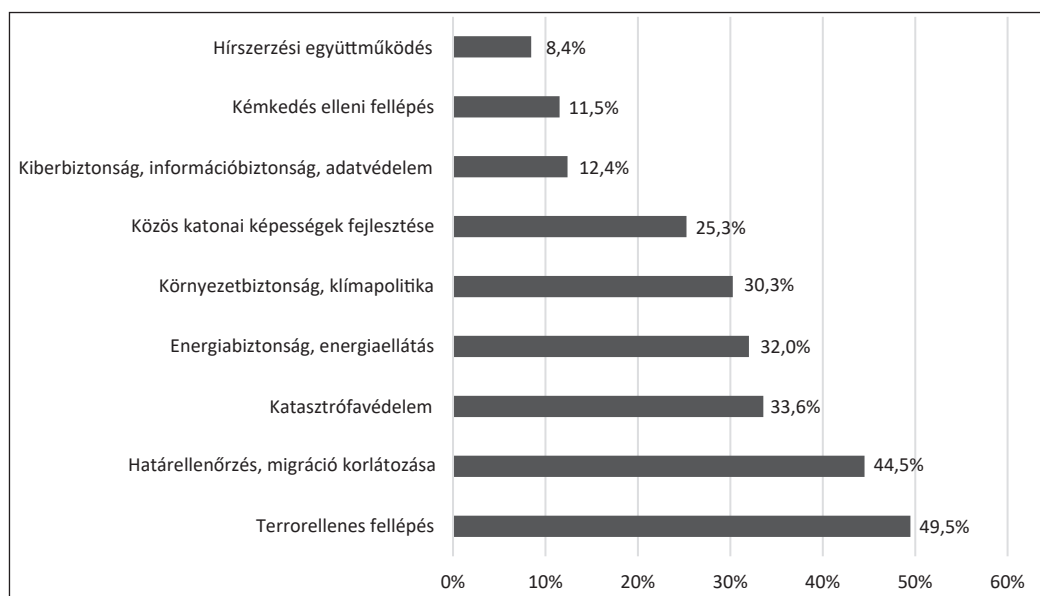


**2. ábra: A katonai együttműködés elmélyítésének fontossága Magyarország és más országok közt a válaszadók szerint (1-től 7-ig rangsorolva)**

*Megjegyzés:* a számok azt a százalékot mutatják, amilyen arányban a válaszadók az adott országot az első, második, harmadik stb. helyre tették.

*Forrás:* a szerző szerkesztése

Mivel a magyarok többsége szerint katonai szempontból elsősorban a V4-ekkel történő együttműködésre kell törekedni, így érdemes lehet megvizsgálni, hogy a társadalom szerint e kooperációnak elsősorban mely területekre kell fókuszálnia (3. ábra). Az adatok alapján a magyarok többsége a V4-ekkel történő együttműködést elsősorban a nem konvencionális fenyegetések elleni küzdelem tekintetében preferálja. A válaszadók 49,5, illetve 44,5%-a szerint a Visegrádi Csoportnak a terrorellenes fellépés és a határellenőrzés, illetve a migráció korlátozása terén kell együttműködnie. Emellett a magyarok szerint más, hasonlóan nem konvencionális biztonságpolitikai területeken is elmélyíthető az együttműködés. Ez magában foglalhatja a katasztrófavédelmet (33,6%), az energiabiztonságot (32%), a környezeti biztonságot és a klímapolitikát (30,3%). Csak ezek után következik a hagyományosabbnak mondható katonai együttműködés, hiszen a magyarok 25%-a támogatná közös katonai képességek fejlesztését visegrádi kereteken belül. Talán kissé meglepő módon a hírszerzési együttműködés, a kémelhárítás és a kiber-, illetve információbiztonság kevésbé jelentős területek az együttműködés szempontjából a társadalom szerint.



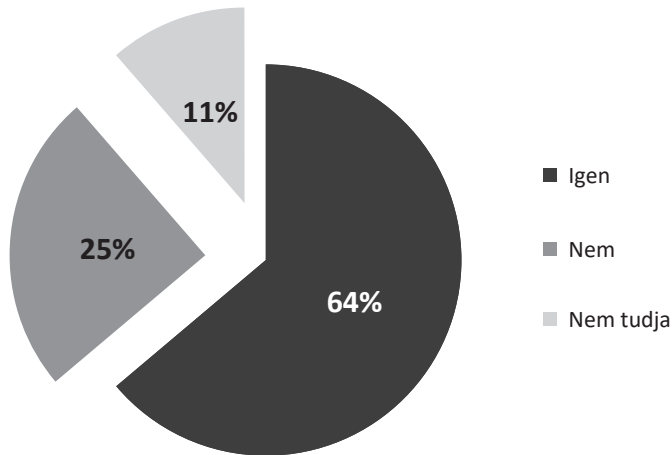
**3. ábra: A Visegrádi Négyek együttműködésének fontossága az egyes területeken**

*Megjegyzés:* a válaszadók maximum három válaszlehetőséget választhattak ki.

*Forrás:* a szerző szerkesztése

Miközben a magyarok szerint a V4-ek, az Egyesült Államok és Németország a legfontosabb partnerek a katonai együttműködést illetően, a szövetségi solidaritás nem csak rájuk terjed ki. A magyarok elkötelezettek a NATO- és EU-szövetségesek védelmét illetően abban az esetben, ha azok egy külső támadás áldozatává válnának (4. ábra). A társadalom 64%-a gondolja úgy, hogy Magyarországnak és a Magyar Honvédségnek segítenie kellene szövetségését egy ilyen esetben, és mindössze 25% ellenezné a segítségnyújtást. Ez egyértelműen

mutatja azt is, hogy a társadalom elkötelezett az ország jelenlegi szövetségi rendszere felé, és hajlandó szolidaritást tanúsítani a szövetségesek irányába, ha a helyzet úgy kívánja. Mindez valószínűleg azon is alapul, hogy egy fordított esetben Magyarország is e szövetségi szolidaritásra támaszkodhatna saját biztonságának fenntartása érdekében. A nyugati szövetségi rendszer társadalmi támogatottsága bizonyítja azt is, hogy az elköteleződés nemcsak az elitek szintjén jelen lévő virtuális képződmény, hanem a társadalom biztonságpercepciójába is szorosan beépült.

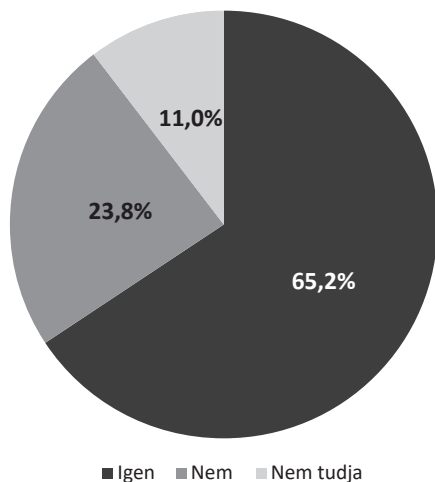


**4 ábra: Magyarország szövetségi szerepvállalásának megítélése**

*Megjegyzés:* a válaszok azt mutatják, hogy Magyarországnak/a Magyar Honvédségnek az adott állam megsegítésére kellene-e indulnia, ha valamely szövetséges NATO- vagy EU-tagállamot külső támadás érne.

*Forrás:* a szerző szerkesztése

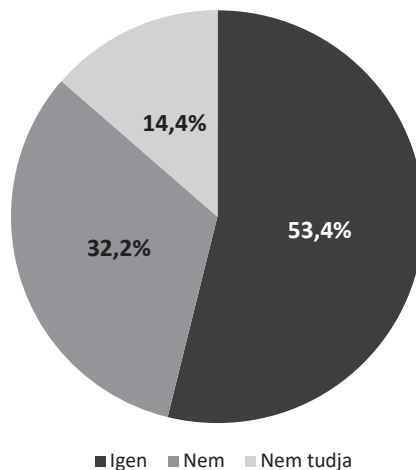
Az adatok alapján azt is kijelenthetjük, hogy az euroszkepticizmus korántsem igaz a magyar társadalomra a védelempolitikai kérdéseket illetően. Az adatfelvételünk ezzel épp egy ellentétes tendenciát rajzol ki, hiszen a magyarok többsége úgy véli, hogy az európai katonai képességeket meg kell erősíteni, és a társadalom többsége fokozná az európai integrációt a védelempolitika területén. A magyarok egy hatékonyabb és megfelelő katonai képességekkel rendelkező Európát szeretnék, amely képes cselekedni akár az Egyesült Államok támogatása nélkül is (5. ábra). Ami még ennél is meglepőbb, hogy a társadalom többsége akár kormányzati jogokat is átadna az Európai Uniónak egy közös európai haderő létrehozása érdekében (6. ábra). Ez az első felmérés tehát, amely rámutat arra, hogy a magyar társadalom hajlandó korlátozni saját szuverenitását egy hatékonyabb európai védelempolitika létrehozása érdekében. Az adatok alapján kijelenthető, hogy a magyarok nem tekintenek európai szövetségeseikre fenyegetésként. Éppen ellenkezőleg, úgy gondolják, hogy az európai államoknak együtt kell működniük katonailag annak érdekében, hogy képesek legyenek kezelni a máshonnan érkező fenyegetéseket.



**5. ábra: A közös európai katonai képességek megerősítése**

*Megjegyzés:* a válaszok azt mutatják, hogy a válaszadók szerint szükség van-e a közös európai katonai képességek megerősítésére annak érdekében, hogy ha kell, az európai államok az Egyesült Államok támogatása nélkül is cselekedni tudjanak.

*Forrás:* a szerző szerkesztése



**6. ábra: A közös európai haderő létrehozásának megítélése**

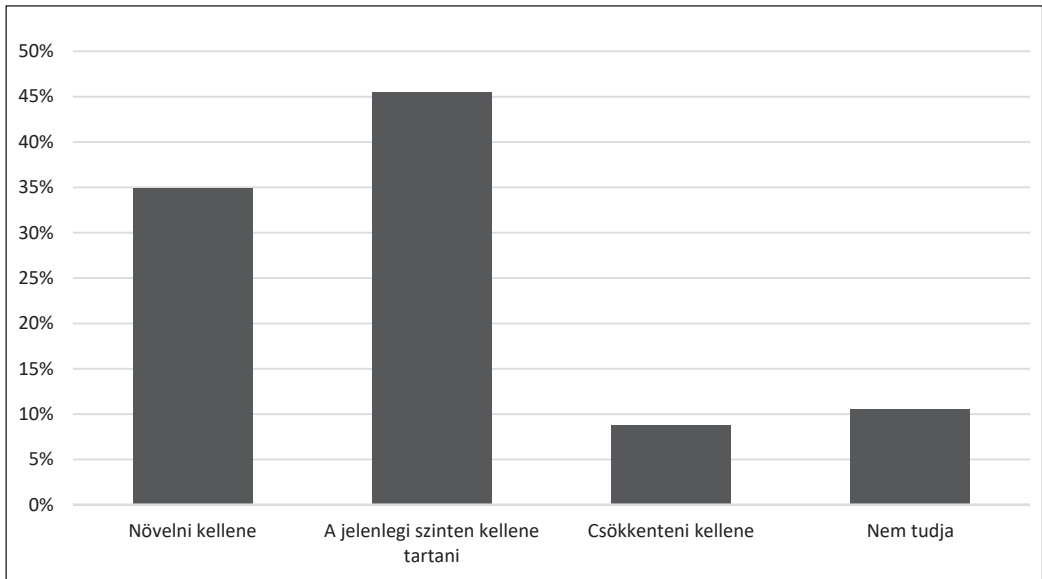
*Megjegyzés:* a válaszok azt mutatják, hogy a válaszadók szerint szükség van-e közép-távon közös európai haderő létrehozására, ha ehhez kormányzati döntési jogokat adna át Magyarországnak az Európai Uniónak.

*Forrás:* a szerző szerkesztése

A közvéleménykutatás adataiból arra is következtethetünk, hogy a magyar társadalom nem ellenzi az elmúlt években végbement növelését az ország védelmi kiadásainak.<sup>7</sup> Sőt, a válaszadók 35%-a további növekedést is támogatna az elkövetkező 5 év során, míg 45% a jelenlegi szinten tartaná a kiadásokat. Kevesebb mint a megkérdezettek 10%-a csökkentené a magyar védelmi büdzsét, ami egyben azt is mutatja, hogy a társadalom többsége elfogadta a védelmi és katonai kiadások szükségességét (7. ábra). E tendencia arra is rámutat, hogy a magyarok általában véve nem ellenzik a Magyar Honvédség modernizációs folyamatát, ami az elmúlt években több nagy fegyverrendszer beszerzését is magában foglalta. Miközben a katonai fenyegetések nem dominálják a magyar biztonságpercepciót, ez nem jelenti azt, hogy a társadalom ignorálná a haderő fontosságát. Az adatok alapján a magyarok elkötelezettek egy erős, modern és ütőképes haderő fenntartása iránt, annak érdekében, hogy az képes legyen az ország megvédésére és szövetségi feladatainak ellátására.

<sup>7</sup> Erre vonatkozóan lásd például: CSIKI VARGA, Tamás: Explaining Hungarian defense policy I. – Defense spending trends, [online], 2019. 02. 13. CSDS Analyses 2019/5. Forrás: svkke.uni-nke.hu [2020. 01. 05.]





**7. ábra: A védelmi kiadások megítélése**

*Megjegyzés:* a válaszok azt mutatják, hogy a megkérdezettek hogyan vélekednek a Magyar Honvédség finanszírozásáról a következő öt évben.

*Forrás:* a szerző szerkesztése

## A szakértői szint biztonságpercepciójának alakulása

A társadalmi biztonságpercepció elemzése mellett, az SVKI 10 félig strukturált interjúút folytatott le a Honvédelmi Minisztériumban 2019 októberében, annak érdekében, hogy megértsük hogyan gondolkoznak a biztonság- és védelempolitikával kapcsolatos kérdésekről azok a szakértők, akik aktívan részt vesznek a magyar védelempolitika formálásában. Először az interjúalanyoknak arra a kérdésre kellett válaszolniuk, hogy mi jut eszükbe a „biztonság” és „fenyegetés” szavak hallatán. Általában véve a válaszolók meglehetősen tág spektrumon konceptualizálták e fogalmakat. Sokuk különbséget tett az egyéni és az állami szint közötti biztonság és fenyegetések tekintetében, és sokuk elhatárolta egymástól a biztonság különböző szektorait (például környezeti, társadalmi vagy katonai biztonság). Egy interjúalany hozzátette, hogy a biztonság fogalmának tartalma jelentős mértékben függ az egyéntől, aki éppen értelmezi azt. Amikor a válaszadók a biztonság fogalmát próbálták körülírni, többen olyan szavakra vagy fogalmakra asszociáltak, amelyek elsősorban az egyéni szinttel állnak kapcsolatban (például „béke”, „család”, „Maslow-szükséglethierarchia”, vagy egyszerűen csak hogy „nem kell félni az utcán séta közben”), míg mások hozzátették, hogy a biztonság elsősorban a „fenyegetések hiányát” jelenti. Ezzel szemben viszont a fenyegetés szót sokkal többen kötötték az állami szinthez, például olyan asszociációkon keresztül, mint a „terrorizmus” vagy „háború”, és csak néhány válasz tartalmazott utalásokat (például „nemi erőszak”, „nyugtalanág”) az egyéni szintet érintő fenyegetésekre.

Ezt követően az interjúalanyoknak általánosságban kellett értékelniük Magyarország biztonságpolitikai helyzetét. Mindegyikük egyetértett abban, hogy biztonság- és védelempolitikai szempontból Magyarország helyzete stabilnak mondható, és sokuk hangsúlyozta, hogy ez elsősorban az ország szövetségi rendszerén alapul. E szövetségi rendszer kapcsán a válaszadók egyaránt hangsúlyozták a NATO- és az EU-tagság jelentőségét, amely mutatja a két szervezet azonos fontosságát a magyar biztonságpolitika terén. Egy interjúalany arra is rámutatott, hogy Magyarország stabil biztonságpolitikai helyzete annak is köszönhető, hogy a szomszédos államok többsége már tagja e szövetségi rendszernek, vagy csatlakozni szeretne hozzá a jövőben. Egy másik válaszadó pedig azt hangsúlyozta, hogy egy Magyarországhoz hasonló kis ország nem lenne képes önerőből megvédeni magát, és éppen ezért a NATO- és az EU-tagság biztosítja e stabilitás sarokkövét. Néhányan rámutattak arra is, hogy miközben a helyzet alapvetően stabilnak tekinthető, különböző új típusú kihívások – például kibertámadások vagy a kritikus infrastruktúrát érő támadások – egyre inkább jelen vannak a nemzetközi rendszerben, e kihívások pedig megváltoztatták a hadviselés természetét, és a fenyegetések új formáit hozták létre.

A válaszadók mindegyike a V4-eket, Németországot és az Egyesült Államokat azonosította Magyarország legfontosabb biztonságpolitikai partnereként, ami jelentős hasonlóságot mutat a társadalmi percepciókkal. Néhányan a legfontosabb partnerek közé sorolták még Franciaországot és Olaszországot, valamint a szomszédos és regionális szövetségeket, például Szlovéniát, Horvátországot vagy Ausztriát. Az interjúalanyok egyetértettek abban, hogy a NATO- és EU-szövetségekkel fenntartott biztonság- és védelempolitikai kapcsolatok alapvetően jónak és stabilnak tekinthetők. Érdekes módon néhányan hangsúlyozták a közös érdekek fontosságát és a hasonló biztonságpercepciót a szomszédos államokkal fenntartott kapcsolatok során, míg egy másik válaszadó épp arra mutatott rá, hogy a percepciók eltérhetnek akár a régió belül is, így például Lengyelország és Magyarország viszonylatában.

Ezt követően a válaszadóknak meg kellett nevezniük, hogy mely országokkal lenne célszerű Magyarországnak a jelenleginél szorosabb katonai együttműködést kialakítania. E tekintetben többen megismételték korábbi válaszukat a V4, Németország és az Egyesült Államok szerepét illetően, míg mások arra mutattak rá, hogy Franciaország rendkívül fontos partner lehetne, köszönhetően egyfelől az ország szerepének az európai védelempolitika alakítása terén, másfelől pedig a jelentős francia védelmi iparnak. Ráadásul Franciaország szerepét illetően több válasz is tartalmazott utalásokat a brexitre és ebből fakadóan az EU-n belül a francia befolyás növekedésére vonatkozóan. Néhány válaszadó pedig arra mutatott rá, hogy hasznos lenne még jobban elmélyíteni a katonai kapcsolatokat Olaszországgal, illetve a szomszédos államokkal – elsősorban a Balkán stabilitásának támogatása érdekében.

Ezután az interjúalanyokat arra kértem, hogy azonosítsák azokat a tényezőket, amelyek a leginkább negatív hatással vannak Magyarország biztonságára nézve. E listát szinte mindegyikük a tömeges irreguláris migráció kérdésével kezdte. A válaszadók e tényezőt elsősorban annak biztonságpolitikai vonatkozásai miatt hangsúlyozták, de néhányan arra is rámutattak, hogy a kérdés jelentősen polarizálja a magyar társadalmat, míg volt, aki úgy írta le, mint „fenyegetés és humanitárius válság egyszerre”. Emellett a válaszadók elsősorban két tényezőt emeltek ki, amelyek negatívan hatnak az ország biztonságára: a terrorizmust

és az új típusú biztonsági kihívásokat, mint amilyenek a hibrid fenyegetések vagy a kibertámadások. A terrorizmust illetően a válaszadók kizárólag a radikális iszlamista terrorizmusra és az ISIS/Iszlám Állam vagy az al-Káida jelentette fenyegetésre utaltak. Érdekes módon egyik válaszadó sem utalt a radikális jobboldali motivációjú terrortámadásokra, amelyek közül többre is volt precedens Magyarországon az elmúlt évtizedben. Mindazonáltal több válaszadó is megjegyezte, hogy az ország nem tekinthető elsődleges célpontnak a radikális iszlamista terrorizmus kapcsán, ugyanakkor Magyarország így is elkötelezett az Iszlám Állam elleni harc támogatása mellett annak érdekében, hogy ezzel is szolidaritást vállaljon szövetségeseivel. A hibrid és kiberfenyegetéseket illetően a válaszadók egyöntetűen hangsúlyozták, hogy azok direkt módon nem köthetők államokhoz, csak nem állami szereplőkhöz. Ugyanakkor e tekintetben az interjúalanyok nem neveztek meg konkrét csoportot, amely fenyegetést jelent Magyarország biztonságára nézve. Egy válaszadó azonban rámutatott, hogy a hibrid és kiberfenyegetések olyan stratégiai meglepetésekhez vezethetnek, mint amilyen az orosz beavatkozás volt Ukrajnában.

E kihívások mellett néhány interjúalany hangsúlyozta a globális felmelegedés jelentette fenyegetést is, mint amely negatívan hathat Magyarország biztonságára, és néhányan összekötötték e jelenséget – mint bizonyos régiókban megjelenő potenciális taszító tényezőt – a migrációval. A globális felmelegedés témája mellett pár interjúalany hangsúlyozta a Nyugat-Balkán stabilitásának és integrációjának fontosságát, egy válaszadó pedig arra mutatott rá, hogy az Iszlám Állam soraiból visszatérő külföldi harcosok azért is fenyegetést jelenthetnek, mert megpróbálhatják destabilizálni a Balkánt. Kissé talán meglepő módon mindössze egy válaszadó említette a globális gazdasági kihívásokat Magyarország biztonsága szempontjából, és mindössze egy válasz tartalmazott referenciát az ország energia-politikája terén jelentkező diverzifikációs problémákra.

A 2012-es Nemzeti Biztonsági Stratégiával összhangban az interjúalanyok egyetértettek abban, hogy Magyarország egyetlen államot sem tekint ellenségének, az országnak nincs ellenségképe. Néhány válaszadó óvatosan utalt Oroszország és Kína esetenként diszruptív szerepére, ugyanakkor mindannyian hangsúlyozták, hogy Magyarország nem tekinti ezen államokat ellenségének. Magyarország biztonságpolitikai helyzetét elemezve néhány válaszadó különbséget tett a keleti és a déli stratégiai irány között.<sup>8</sup> Ezen interjúalanyok mindegyike fontosabbnak tartotta a déli irányt Magyarország szempontjából nézve, és amellet érveltek, hogy a Nyugat-Balkán stabilitása és integrációja kiemelt prioritás Budapest számára. A válaszadók a keleti stratégiai irányt kevésbé tartották problémásnak. Egy válaszadó utalt arra, hogy Oroszország irányából hibrid – de nem konvencionális – befolyásolási kísérletek érkehetnek szövetségeseink (elsősorban a Balti államok és Lengyelország) ellen, de ez nem jelenti azt, hogy Oroszország konvencionális háborút kezdene a NATO ellen. Egy másik válaszadó amellet érvelt, hogy a magyar–orosz kapcsolatok kölcsönös előnyökön alapulnak, ami „vékony jég” lehet. Általában véve a válaszadók egyetértettek abban, hogy Magyarországot egy másik ország sem fenyegeti konvencionális, katonai értelemben.

<sup>8</sup> A déli és keleti stratégiai irány felosztása összhangban áll a NATO általános megközelítésével az e két irányból érkező, eltérő jellegű fenyegetéseket illetően. Lásd például: Brussels Summit Declaration, [online], 2018. 08. 30. Forrás: NATO [2020. 01. 05.]

A szakértők véleménye és percepciója ugyanakkor kevésbé egyértelmű a közös uniós katonai képességek jövőjét illetően. Több interjúalany is hangsúlyozta, hogy Európának általánosságban véve többet kell tennie a saját biztonságáért és éppen ezért meg kell erősíteni/létre kell hozni a közös katonai képességeket. Néhány válaszadó szerint ez csak a harmonizált sztenderdek kialakítását, az interoperabilitás elősegítését és a közös hadgyakorlatokat jelentené, míg mások számára akár kiterjedhet a közös katonai képességek beszerzésére és fejlesztésére is. A legtöbb interjúalany azt is hangsúlyozta, hogy az európai képességek megerősítése nem történhet a transzatlanti kapcsolatok rovására, ugyanakkor Európának és az Egyesült Államoknak egyenlő partnerré kell válniuk a biztonság- és védelempolitika terén. Másfelől viszont néhány válasz arra mutatott rá, hogy e kérdés jelentős mértékben érinti a szuverenitás rendkívül érzékeny témakörét, és éppen ezért a közös katonai képességek létrehozására tett európai kísérletek kevésbé tekinthetők realiztikusnak. Amikor az interjúalanyoknak arra kellett válaszolniuk, hogy szükség van-e egy közös Európai Haderő létrehozására, mindösszesen egy válaszadó támogatta az elképzelést, és érvelt amellett, hogy szükség van erre Magyarország és Európa hatékony védelme érdekében. Ahogy ez az interjúalany kifejtette, Európa nem a biztonságát, hanem a relevanciáját veszíti el nemzetközi szinten, ha ez az integráció nem következik be, és éppen ezért az európai államoknak specializálniuk kell a saját katonai képességeiket, valamint sokkal szorosabban kell koordinálniuk a beszerzési folyamatokat. A többiek ugyanakkor jóval szkeptikusabbnak mutatkoztak e tekintetben, és amellett érveltek, hogy a jelenlegi mechanizmusok nem megfelelőek a védelmi integráció elmélyítéséhez, így a tagállamoknak inkább a képességek koordinálására kellene fókuszálniuk. Néhányan azt is hozzátették, hogy az EU tagállamai ennél jóval kisebb súlyú kérdésekben sem tudnak megegyezni, míg egy másik válaszadó kifejezetten a nemzetközi kapcsolatok elméletének realista iskolájával magyarázta, hogy az államok miért nem hajlandók feladni saját szuverenitásukat.

Minden interjúalany egyetértett abban, hogy Magyarországnak teljesítenie kellene szövetségi kötelezettségeit, és akár katonai eszközökkel is segítséget kellene nyújtania abban az esetben, ha egy NATO- vagy EU-tagállamot külső támadás érne. Néhányan hozzátették, hogy ez az attitűd egyfajta kölcsönösségen alapul, hiszen Magyarország is hasonló támogatást várna el ilyen esetben. Érdekes módon néhány válaszadó csak a NATO és az Észak-atlanti Szerződés 5. cikkelyére utalt e kérdés megválaszolása során, míg mások a Lisszaboni Szerződés 42.7-es cikkére, azaz az úgynevezett kölcsönös védelmi klauzulára is utaltak a válaszuk során. Bár mindkettő a kollektív védelmi feladatokra utal, ez ugyanakkor mégis fontos megkülönböztetés, hiszen az előbbi kizárólag a NATO-tagállamokra, míg az utóbbi a nem NATO-, EU-tagállamokra – így Ausztriára, Finnországra, Svédországra, Írországra, Ciprusra és Máltára – is kiterjed. Amikor e válaszadókat arról kérdeztem, hogy Magyarország szövetségi kötelezettségei fennállnak-e a nem NATO-tag EU-tagállamokkal szemben, néhányan amellett érveltek, hogy egyértelműen fennállnak, míg mások szerint ez a kötelezettség csak a NATO-tagállamok felé áll fenn. Ez rámutat egyfajta diszkrépanciára a magyar védelmi szférán belül, ami elsősorban talán arra vezethető vissza, hogy a Lisszaboni Szerződés 42.7-es cikke mindeddig nem intézményesült olyan mélyen, mint az Észak-atlanti Szerződés 5. cikke. Ugyanakkor e kérdés tisztázása kulcsfontosságú lehet a jövőben a hatékony stratégiai tervezési folyamat kialakítása érdekében.

Miközben az interjúalanyok következetesen hangsúlyozták a V4 fontosságát a biztonság- és védelempolitika terén, csak néhányan tudták az együttműködést mélyebben értékelni, vagy az abból származó konkrét projekteket (például V4-harccsoport, közös gyakorlatok) megnevezni. A válaszadók egyetértettek abban, hogy a V4 jelentős regionális és külpolitikai értékkel bír. Néhány válasz tartalmában sokkal inkább a V4-ben rejlő potenciált hangsúlyozta, míg más válaszok inkább az együttműködés korlátaira mutattak rá a gyakorlatban.

Minden válaszadó egyetértett ugyanakkor abban, hogy a magyar védelmi kiadások pozitív irányba mozdultak el az elmúlt évek során, köszönhetően egyfelől annak a kormányzati döntésnek, hogy az ország védelmi költségvetése 2024-ig elérje a GDP 2%-át, másfelől pedig a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Programnak. Több interjúalany is megjegyezte, hogy Magyarország védelmi kiadásainak 20%-át az eszközök modernizációjára költi, és ezáltal eleget tesz a NATO által elvárt aránynak is. Mások arra mutattak rá, hogy Magyarország a Magyar Honvédség fejlesztését a NATO-sztenderdekkel összhangban hajtja végre és a NATO elvárásait követi, amikor az egyes beszerzési programokról határoz. Amikor az interjúalanyoknak arra kellett válaszolniuk, hogy mely területekre kellene fókuszálni a Magyar Honvédség fejlesztése során, a válaszadók általában két területre mutattak rá. Egyfelől az új típusú biztonsági kihívások (például hibrid és kibernetikus fenyegetések, a kritikus infrastruktúrát ért támadások) kezelésére. Néhányan arra is rámutattak, hogy bár e fenyegetések a magyar biztonságpercepció homlokterében álnak, mégsem jelennek meg markánsan a haderő modernizációs programjában. Emellett az interjúalanyok szerint a másik terület, amelyre több erőforrást kellene fókuszálni, a Magyar Honvédség és a védelmi szféra munkavállalóinak helyzete. Néhány válaszadó szerint idetartozna egy átfogóbb lakhatási támogatás biztosítása a dolgozók számára, a civil és az egyenruhás állomány közti bérfeszültség megoldása, valamint a fizetések emelése és egyfajta vízió biztosítása az apparátusban dolgozók számára annak érdekében, hogy csökkenjen a rendszeren belüli személyi fluktuáció.

## Következtetések

A társadalmi és a szakértői szint percepciójának összevetése több hasonlóságot és különbséget is kirajzol. Mindenekelőtt fontos, hogy mind a társadalom, mind pedig a szakértői szint jelentős elkötelezettséget mutat az ország jelenlegi szövetségi rendszere felé, amely egyaránt támaszkodik a NATO-s és az európai uniós tagságra. Az 1990-es és a korai 2000-es évek integrációs folyamatai nemcsak intézményi szintű változásokat hoztak, hanem mélyen beépültek a társadalmi struktúrákba, ezáltal pedig létrejöhetett egy széles körű konszenzus az ország biztonság- és védelempolitikájának jövőjét illetően. A magyarok egyértelműen a nyugati szövetségi rendszer tagjaként tekintenek magukra. Ez nemcsak azt jelenti, hogy élvezik a rendszer előnyeit, hanem azt is, hogy elkötelezettek a tagságból fakadó feladatok és kötelezettségek ellátására is. A magyarok erős szolidaritást mutatnak a szövetségeseik irányába, és készek cselekedni azok védelme érdekében, ha a helyzet úgy kívánja. Mind a társadalom, mind pedig a védelempolitikai közösség úgy véli, hogy a Visegrádi Csoport, az Egyesült Államok és Németország a legfontosabb partnerek a katonai együttműködés szempontjából.

A fentiek mellett egyre inkább úgy tűnik, hogy társadalmi szinten elfogadottá vált a védelmi kiadások szükségessége, még akkor is, ha a hagyományos értelemben vett katonai fenyegetések jól láthatóan nem dominálják a társadalmi percepciót. A védelmi kiadások növelése az elmúlt évek során nem váltott ki ellenkezést a társadalom túlnyomó többségéből, sőt a társadalom egy jelentős része, valamint a szakértői szint egésze még további növelést is támogatna. A magyarok tehát elkötelezettek egy modern és hatékony katonai erő megteremtése iránt, amely képes válaszokat adni a 21. század kihívásaira.

A klímaváltozástól és az irreguláris migrációtól való félelem egyértelműen dominálja a társadalmifenyegetettség-percepciót. Bár való igaz, hogy mindkét tényező megjelenik a szakértői szint percepciójában is, ugyanakkor úgy tűnik, hogy a klímaváltozás kérdése mindeddig kevésbé kapott jelentős szerepet e tekintetben. Ez talán arra is rámutathat, hogy a társadalmi percepció szintjén egyre erőteljesebben jelen van egy olyan fenyegetés, amely mind ez ideig megválaszolatlan maradt a szakértői és döntéshozói oldalról. Másfelől viszont fontos azt is kiemelni, hogy a szakértőkkel folytatott interjúk mindegyike a Honvédelmi Minisztériumon belül készült, így talán az ő fenyegetettségpercepciójuk konceptualizálása is sokkal inkább a védelmi kérdések mentén történik, míg a klímaváltozás kérdése talán kissé kiesik a látókörükből. E két tényezőtől úgy tűnik, hogy a nemzetközi terrorizmus kérdése szintén meghatározó mind a társadalom, mind pedig a szakértői szint percepcióját illetően. Ezzel együtt a társadalmat jobban aggasztja az ország földgázfüggősége, míg a szakértői szint szerint a hibrid fenyegetések válnak egyre fontosabbá. Sem a szakértői szint, sem pedig a társadalom nem köti a saját fenyegetettségpercepcióját egy konkrét országhoz, és egyetértés mutatkozik abban is, hogy a konvencionális katonai fenyegetések kevésbé tűnnek valószínűnek napjaink nemzetközi környezetében.

Végezetül pedig, a társadalmi és a szakértői vélemények kismértékben különbséget mutatnak az európai védelmi integráció jövőjét illetően. Úgy tűnik, hogy a magyarok általában véve elkötelezettek az európai katonai struktúrák megerősítése vagy akár egy közös Európai Haderő létrehozása iránt még akkor is, ha ehhez korlátozniuk kellene saját szuverenitásukat bizonyos területeken. Mindeközben, a szakértői szint jóval szkeptikusabb az európai védelmi integráció jelentős mélyítését illetően, és sokkal inkább az együttműködésre, a harmonizációra, az interoperabilitásra vagy esetenként a közös képességek beszerzésére/fejlesztésére helyezi a hangsúlyt. Ez egyértelműen összefüggésben állhat azzal is, hogy az európai védelempolitika jövőjét illető viták csak napjainkban válnak egyre jelentősebbé a kontinensen. Mindazonáltal a magyar álláspont meghatározása e kérdés kapcsán kulcsfontosságú lesz az ország stratégiai tervezési folyamatainak jövője szempontjából.

## FELHASZNÁLT IRODALOM

Brussels Summit Declaration, [online], 2018. 08. 30. Forrás: NATO [2020. 01. 05.]

CSIKI VARGA, Tamás: Explaining Hungarian defense policy I. – Defense spending trends, [online], 2019. 02. 13. CSDS Analyses 2019/5. Forrás: svkke.uni-nke.hu [2020. 01. 05.]

RADVÁNYI Lajos: A magyar lakosság biztonságfelfogása és értékpreferenciái, 1999–2008, *Nemzet és Biztonság*, 2. évf., 2009/2, 9–22. o.